

A PODOLINI DIÁKOK

Színmű egy felvonásban

Írta

Személyek

RÁKÓCZI FERENC (24 éves)

BERZEVICZY ADÁM, Rákóczi apródja (20 éves)

P. SCHRADER BERNÁT } piaristák (java férfikorban)

P. KRAUS MIHÁLY } (74 éves)

ROSKOVÁNYI ZSIGA novicius (18 éves)

GÖRGEY PALKÓ szintakszista¹ (13 éves)

TEREBESSY GERGŐ infimista² (10 éves)

Történik 1701. november 11-én a podolini piarista rendház északi bástya szinti szobájában.

Közepes nagyságú boltíves szoba. — Balról ajtó a kolostor udvarára, jobb feljáró az emeleti helyiségekbe. — Középen nagyobb asztal, székekkel. — kályha. — A falakon képek Kalazanti Szent József, Lubomirski Szaniszlő Napfényes délután, később este.

Első jelenet

Roskoványi Zsiga, utóbb Görgey Palkó

Roskoványi Zsiga: (Tizennyolc éves fiú, nemrég beöltözött novicius kál, kezében papírcsomóval, hangosan tanul.) Religiosum sc ornat, virtus autem coronat...³ Religiorum... (kívül futó láb szúsan becsapja a füzetet.) No mámeg! Nem lehet ezektől a tot találni.

Görgey Palkó: (Tizenhároméves, élénk, kedves fiú, lihegve jön ba ga, Zsiga! (Tréfásan a szájára üt.) Bocsánat, tisztelendő úr! : valahová! Félek, hogy megláttak.

Zsiga: (bosszúsan) Mi lelt? Mi baj? Ki látott meg?

Palkó: Péter Bernát. A nagy hársfán voltam. Kijöttünk a latin

Zsiga: Tudod, hányszor kikaptál már érte.

Palkó: De hát ez az én látófám. Onnan mindent látok, a Poprád a hegyeket, mindent. Máskor ilyenkor kutya se jár arra. D atya... Valami vendégek jöttek...

Zsiga: (érdeklődve) Vendégek? Mifélek?

Palkó: Valami katonák. Kettő. Alig tudtam leugrani és elfutni. Fél láttak. Akkor pedig szomorú lesz nekem az esthajnali csillag. választás, befutottam ide.

Zsiga: Azt pedig nagyon jól tudod, hogy itt semmi keresnivalóto ház és nem gyerekszoba.

Palkó: (gúnyosan) Úgy? Hát akkor te mit keresel itt, tisztelend hogy Mihály bácsival szóljak.

Zsiga: Mihály bácsi! Az neked Péter Mihály. Szégyellj magad! ked tisztelendő úr vagyok, legföljebb carissimus Roskoványi egy érdemes öreg tudós rendtársnak, azt nem szabad egy ta

Palkó: Ó, ó, ó! De megnőtt az önérzeted, mióta rádhúzták az ar egy pár hete Zsiga voltál te is. Még nagyon jól emlékszem húzott le Sebestyén atya a hársfáról. Ki tanított rá engem is: érdekes onnan a kilátás? (Figyel) Jaj, de csakugyan jönnek. hova bújjak? Menekülök. (Felszalad az emeletre.)

Második jelenet

Zsiga, Rákóczi, Berzeviczy Ádám, P. Bernát

P. Bernát, középkorú piarista, jön Rákóczival és Berzeviczyvel.

Berzeviczy, 20 éves fiú, a Castelli-dragonyosok tiszti egyenruhájában, köpenyben, kissé nyugtalanul, élénken beszélg.

Rákóczi, 24 éves, őrmesteri ruhában, kissé fáradt. Láthatóan nem akar feltűnni. Amint belép, azonnal félrehúzódik a háttérbe.

P. Bernát: Tessék, ide jertek, édes fiaim! (Zsigához) Carissime, mit csinál itt?

Zsiga: (zavartan) Bocsánatot kérek... Idehúzódtam tanulni. Reggel a P. Magister skabellumot⁴ tart a regulákból. És odakint egy kicsit hideg van... De már megyek... Bocsánatot kérek...

P. Bernát: Menjen, carissime! Kedves vendégeink fáradtak, pihenni akarnak. Legyen rá gondja, hogy ne zavarja őket senki!

Zsiga: Laudetur Jesus Christus. (Elmegy balra)

P. Bernát: In aeternum. (Hellyel kínálja Berzeviczyt. Maga is leül.) Hát most aztán magunk vagyunk, Ádi, most beszélhetsz. Hát mi szél hozott erre mi felénk ebben a maskarában?

Ádám: Ez kapitányi ruha. A Castelli-dragonyosok egyenruhája.

P. Bernát: Jó, jó! Dehát soha semmiféle familiád nem volt neked dragonyos. Mióta járnak a hercegi apródok katonaruhában?

Ádám: Már nem vagyok Aspremontéknál...

P. Bernát: Tudom. Valérián bátyád, az és kedves rendtársam, ideát volt Mind-szentkor Breznóbányáról, attól hallottam, hogy Aspremont generális elengedett házából, mert a sógorához, a sárosi főispánhoz hívtak. Nagyon megörültem erre a hírre. A Rákócziakat szolgálni nagy tisztesség még egy Berzeviczy-fiúra is. A fiatal Ferenc hercegről meg különösen nagy véleménynyel vannak, akik ismerik. Hát örültem, hogy ilyen jó helyre kerülsz. Meg is érdemled. Mindig derék fiú voltál, — ha az egyszeregy nem is volt éppen erős oldalad. Hát... nem lett semmi a Rákóczi-apródságból?

Ádám: (nyugtalan tekinteteket vet a szoba sarkába húzódtott Rákóczi felé) Hát nem... azaz, hogy... Katona lettem. A Castelleknél.

P. Bernát: Éppen ott? Ha még huszárnak álltál volna! De hát Valérián bátyád hogy nem tud erről?

Ádám: Akkor még nem tudhatta. Úgy fordult, hogy éppen a Castellekhez kellett szegődnöm. Majd elmondom. De most előbb hadd magyarázzam meg, hogy kerültem ide evvel a derék strázsamesterrel.

P. Bernát: Alattad szolgál?

Ádám: Alattam. Azahogy csak szolgált. Mert most már én se szolgálom tovább.

P. Bernát: Meguntad a katonaságot?

Ádám: Meg hát... Azahogy... Menekülnöm kellett.

P. Bernát: (összevonja szemöldökét) Menekülnöd?

Ádám: Megöltem valakit. Egy tisztársamat. Duellumot vívtunk.

P. Bernát: Duellumot!

Ádám: Magam se akartam, de úgy fordult, hogy beleszaladt a kardomba.

P. Bernát: (feláll) Ennek a fele se tréfa. Hát én gyilkost neveltem a Kegyes Iskolában?

Ádám: Mondom, hogy nem akartam. A duellumot se akartam. Ő sértett meg engem. Azahogy nem is engem, hanem az édesanyámat. Egy dühös, horvát fickó. Kénytelen voltam duellálni. Rákényszerítettek. Majd elmondom részletesen... De most nagyon fáradt vagyok, szeretnék pihenni egyet.

P. Bernát: Hát most akkor vége a katonatisztségnek is?

Ádám: Annak vége. De még a szabadságnak is, ha megfognak. A császár nagyon szigorúan bünteti a duellálást. Azért kellett szökniem.

P. Bernát: Hát honnan jössz voltaképpen és hová készülsz?

Ádám: Vasárnap éjjel szöktem meg Németújhegyről... Aznap volt a duellum.

P. Bernát: Úgy! Németújhegyből! (Erősen nézi, látszik, hogy gondol valamit.) Szomorú emléké hely a magyarnak!

Ádám: (sietve) Ott állomásozik a Castelli-ezred...

P. Bernát: (elgondolkozva) Úgy! Ott állomásoznak...

Ádám: Mondhatom, nem volt könnyű elmenekülni. Nagy a vigyázat. Ha ez a derék szolgál nem segít, elcsípnek.

P. Bernát: Így aztán ő is veled menekült!

Ádám: Velem. Úgy szöktünk ki éjnek éjszakáján, szakadó esőben, a vadaskerten át. Ott várt a szekér. Nezsideren, Somorján, Bajmócon át jöttünk. Haj, de keserves út volt. A Fertő ingoványiban majd elmerültünk. A Dunán a somorjai révszék az Istennek se akartak átevezni értünk, olyan nagy volt a szél egész hajnalig. Cseklészen majdhogy bele nem szaladtunk egy Castelli-századba, akik épp aznap érkeztek oda.

P. Bernát: Hát ez nagy história!

Ádám: Ha egyszer érkezésem lesz, majd elmesélem. Én vagyok a második Ulyxes.

P. Bernát: És ide most?

Ádám: Most a svábóci postamester lovain jöttünk, de attól már csak úgy kapunk lovat, hogy zálogban hagytam érte a lótakarómat.

P. Bernát: Apád, anyád, testvéred se tudják, hol jársz?

Ádám: Óvakodtam nekik hírt adni! Ha vallani kell, jobb hogy ne tudjanak semmit. Inkább idejöttem kedves régi tanáromhoz, második apámhoz. Itt egyelőre biztonságban vagyunk... vagyok...

P. Bernát: De hát mitől félsz itt? Podolin nem a császár földje.⁵ Ha magyar föld is, de most a lengyelé. Itt nincsenek német katonák.

Ádám: Dehogyan nincsenek! A határmenti végvárok tisztjei mind itt lebzselnek a szépesi kocsmákban. Ízlik nekik a Lubomirszki herceg bora. Fejem rá, hogy most is csavarog itt egy sereg belőlük! Nem leszünk addig biztonságban, míg a lengyel határt át nem lépjük. Krakóban atyámfiái vannak, azokhoz megyek.

P. Bernát: Most egyelőre nyugodnotok kell. Éhesek is lehettek.

Ádám: Mint a farkasok. Három napja nem volt rendes falat a számban.

P. Bernát: Hát majd itt a toronyszobában megpihenhettek. (A jobb ajtó felé indul.)

Harmadik jelenet

Rákóczi, Berzeviczy, P. Bernát, Palkó

Palkó: (az ajtóküszöbén áll, ragyogó arccal) Ádám bácsi! (Kitárt karokkal fut Ádámhoz és a nyakába ugrik.)

Ádám: No né, hisz ez az én kedves Görgey Palkó öcsém! Hát te hogy kerülsz ide Podolinba?

P. Bernát: Azt csak tudjuk, hogy Podolinba hogy került, de hogy kerülsz a toronyszobába, ebugatta fickója?

Palkó: (kissé zavartan) Majd elmondom. Majd Roskoványi carissimus elmondja. Meghallottam Ádám bátyám hangját.

P. Bernát: Szóval hallgatóztál! Jó, jó, majd számolunk. Most fontosabb dolgom van.

Ádám: De ilyet, hogy téged itt talállak! Úgy volt, hogy Késmárkra adnak a szüleid, luteránus létedre.

Palkó: Úgy volt, de édesapám meggondolta magát. Ha neked jó volt, itt a piaristáknál, nekem se lesz rossz. (Dicselkedve.) Én is egyetlen luteránus diák vagyok itt, mint te voltál.

P. Bernát: Szép, szép, csak aztán egyebekben is követnéd Ádám bátyádat! (Mosolyogva.) Ámbár hiszen abban is eléggé követ, hogy ő se nagyon szívelli az aritmetikát. No de most ne sokat fecsegjünk! Megyek, intézkedem, hogy valami falnivalót kapjatok. Ti addig helyezkedjétek odafönt kényelembe.

Ádám: (Leveti köpenyét, kardját, tarsolyát és Rákóczinak int.) Eredj, rakd le a holmit odafönt, ami kevesünk van. Most már igazán lesz egy pár nyugodt óránk.

Rákóczi: (Szó nélkül bemegy a holmival a jobboldali ajtón.)

P. Bernát: Mindjárt itt leszek. (El balra.)

Negyedik jelenet

Berzeviczy, Palkó

Ádám: (kedvtelve nézegeti a fiút) Hát ennek igazán örülök. Mintha csak magamat látnám grammatikus⁶ koromban. (Nevetve.) Sok borsot törtök az atyák orra alá?

Palkó: (nevet) Hát... mikor hogy. Ha kiszökünk a Poprádra fürdeni... vagy ha betöri az ablakot a labda longa méta közben, annak nem örül a Páter Rector.

Ádám: Ti se nagyon örültök a carcernak, se a virgácsnak, mi?

Palkó: Hát anélkül nincsen. Ti se voltatok különbek. Eleget mondja Páter Angelus.

Ádám: Most is ő tanítja a grammatikát? Kemény legény volt! De belénk is verte az Alvarezet.⁷ Ha álmomból vernek fel, akkor is elfújnam a Quae maribus-t.

Palkó: (hadarva) Quae maribus solum tribuuntur, mascula sunt⁸ (Nevet) De minket Pater Sebestyén tanít. Pater Angelus most a direktor. Barátom, úgy áll ott reggel a folyosó sarkán, mikor megyünk diákmisére, mint egy mennydörgő Jupiter. Jaj annak, aki egy szót mer szólni, — vagy aki elefejt énekeskönyvet hozni.

Ádám: Na hiszen, rátok is fér egy kis fegyelem. Magamról tudom.

Palkó: De hát azt beszéld, hogy veled mi van! (Megfogja Ádám kardjának markolatát.) Borzasztó érdekes, hogy te katona lettél. Méghez a kapitány. Mondhatom, irigyellek.

Ádám: (elhúzódik, kissé zavartan) Igen, nagyon szép hivatás.

Palkó: (hirtelen) De... remélem, ha Thököly fejedelem visszajönne, nem kellene fegyvert fognod ellene!

Ádám: Isten mentsen!... Azaz, hogy... De hiszen most már vége az én katonaságomnak. Fejemen az ítélet. Ahogy túl leszek a határon, elhajtom a katonaruhát.

Palkó: De hát, hogy lettél te ilyen hirtelen kapitány? A vakáció végén Keczer András bátyám járt nálunk Toporcon. Az azt beszélte, hogy Rákóczi herceg apródja lettél. Ilyen hamar kitelt a becsületed nála? Csak nem csináltál valami bolondot? (Nevet) Tudod, azt mondják, sárosiaktól minden kitelik.

Ádám: Dehogy csináltam, hiszen az volt a leghőbb vágyam, hogy a nagy Rákócziak unokáját szolgálhassam.

Palkó: Mégis ilyen hamar meguntad? Rossz ember?

Ádám: Az? (Lelkesen) Annál különbet még nem szült anya a világra.

Palkó: Azért mondom. Minden fiú őt szeretné szolgálni. Te... igaz? (Félig súgva) P. Bernát azt mondja, hogy ő máma Magyarország egyetlen reménysége.

Ádám: (lelkesen) Persze, hogy ő. Ha lesz még ebben az országban szabadság, hát mástól nem lesz, csak tőle.

Palkó: Mégis ott hagyta.

Ádám: (zavarban) Dehogy... azaz hogy... voltaképpen... még most is az ő embere vagyok. Eh, mit faggatsz itt engem? Egy gyereknek nem lehet mindent az orrára kötni.

Palkó: Hát legalább azt mondd meg... azt már csak nem bűn megkérdezni... hogy hol van most a herceg?

Ádám: (bosszúsán) Az úrfi ne ártsa magát országos dolgokba! Különben is én nem vagyok se császár fogdmege, se a herceg öre.

Palkó: Úgy, hát szóval igaz?

Ádám: (ijedten) Mi igaz?

Palkó: Amit minden ember beszél. Hogy a herceg császári börtönben van Németújhelyben.

Ádám: Hát... ha mindenki beszéli!... Hát vedd tudomásul, hogy nem igaz!

Palkó: (rémülten) Csak nem ölték meg azok a pribékek, mint a nagyapját!

Ádám: Hála a mindenható Istennek, nem. Ilyen szörnyűséget nem engedhet meg a magyarok Istene. Efelől megnyugtathatlak.

Palkó: Hát... ha te mondd, akkor el kell hinnem, hiszen te egyenest onnan jössz.

Ádám: (ijedten) Hát ezt meg ki mondta neked?

Palkó: Hát nem magad meséted az előbb a Páternek, hogy Németújhelyben állomásoztatok a strázsamesterrel?

Ádám: (izgatottan jár föl és alá) Most aztán éppen elég volt! Egy szót se beszéljek veled többet. Különben is egyéb dolgom van itt, mint nyálas szájú gyerkőcökkel komázni.

Palkó: Persze, hogy egyéb dolgod van. Majd a strázsamester... az talán jobban ráér.

Ádám: Mit beszélsz, te kölyök?

Palkó: Ámbár... amint látszik, ugyancsak hallgatag egy férfiú.

Ádám: (rémülten néz rá, aztán hirtelen könyörgő hangon) Kérlek szépen, édes Palkóm... ha szeretted valaha az édesanyádat, az én drága egy Zsuzsanna nénémet... ha kedves neked az édes magyar hazád... ne kérdezz többet és ne szólj többet és felejts el mindent, amit itt most hallottál tőlem, az Isten áldjon meg.

Palkó: (büszkén, kiegyenesedve) Hát mit gondolsz te énrólam? Görgey vagyok! Magyar fiú vagyok! Piarista diák vagyok!

Ötödik jelenet

Berzeviczy, Palkó, Páter Bernát

P. Bernát: (jön balról) Úgy ni, mindjárt lesz itt enni-, innivaló! Hanem legjobb lesz, ha szépen csöndesen fölvonultok a felső szobába és minél kevesebb zajt üttök. Nem tetszik nekem a dolog! Tele van a környék német katonákkal. Nem tudom, mit szólna hozzá Lubomirszki herceg?

Ádám: Csak nem gondolja, kedves Páter, hogy miránk... hogy énrám vadásznak?

P. Bernát: Semmit sem tudhatok. De mondom, nem tetszik! (Félrevonja Ádámot) Frater Szaniszló most jött meg, Bélán⁹ járt, a plébánián. Azt beszéli, föl van fordulva az egész város, Rákóczi herceg megszökött a börtönből. Egész hadsereg van a nyomában, vérdíj a fején. Tízezer forint annak, aki élve adja kézre, hatezer annak, aki halva.

Ádám: Szent Isten! Még ez hiányzott nekünk!

P. Bernát: Hála Istennek, hogy így történt. Most már csak azon kell imádkoznunk, hogy sértetlen kijusson Lengyelbe.

Ádám: (ijedten) Lengyelbe?

P. Bernát: Hova mehetne másfelé? De hát neked most magadról kell gondoskodnod, meg a strázsamesterről.

Ádám: (nagy izgalomban) Igen... a strázsamesterről.

P. Bernát: Most az a fő, hogy el ne veszítsük a fejünket. Itt biztonságban vagytok.

Hatodik jelenet

Berzeviczy, Palkó, P. Bernát, Roskoványi Zsiga

Zsiga: (Jön balról, egy nagy tálcán enni-innivalót hoz.)

P. Bernát: No itt az ennivaló is. Menjünk, ne késlekedjünk!

Zsiga: Ami kevés telt hirtelenében a kamrából. A konyhás fráter azt üzeni, egyelőre tessék beérni ezzel, majd vacsorára kitesz magáért.

P. Bernát: Hát csak hozd be, amit küldtek (Átöleli Ádám vállát és indul vele a jobb ajtó felé. — Palkóhoz) Te meg eredj dolgozdra, ne légy itt láb alatt!

Palkó: Igenis, Páter.

P. Bernát és Berzeviczy bemennek a jobboldali ajtón, Zsiga utánuk a tálcával.

Hetedik jelenet

Palkó, utóbb Roskoványi Zsiga

Palkó: (Egyedül marad, egy darabig mozdulatlanul áll és néz utánuk. Megcsóválja a fejét.) Hát ez nevezetes! (Pár lépést tesz utánuk. Megáll, elgondolkozik, összefonja kezét.) No, Palkó, most mutasd meg, ki vagy!

Zsiga: (jobbról jön) Hát te még itt vagy?

Palkó: (hozzálép, átöleli és halkán beszél hozzá) Mondd te, Zsiga, te is láttad a katonákat a városban?

Zsiga: De mennyit... Nem látott ez a vidék ennyi katonát az utolsó kuruc táborjárás óta.

Palkó: Te, Zsiga, mondok neked valamit. Bízol bennem?

Zsiga: Nono, attól függ, hogy miről van szó.

Palkó: Semmi kertelés. Bízol, vagy nem bízol? Országos dologban?

Zsiga: Mi a csuda? Ami azt illeti, tudjuk, hogy nagy pernahajder vagy... de hát azért... mondjuk, hogy bízom.

Palkó: Hát akkor ne kérdezz semmit, ne csodálkozz semmin, hanem engedelmeskedjél. Nagy dologról van szó. Mondom, hogy országos dologról.

Zsiga: Ez kezd érdekes lenni.

Palkó: Várj csak! (Hirtelen az ablakhoz szalad, kinyitja és jeleket ad kifelé.)

Zsiga: Hát ez meg mi? (Hozzálép, kinéz.) Mi ez? Van ott valaki a hársfa lombja közt?

Palkó: Persze. A kis Terebessy Gergő. Őt ugyan észre nem veszik, olyan kicsi. *Zsiga:* Ott ült mostanáig?

Palkó: Hát! Várja a parancsaimat. Jól van! Megértett. (Becsukja az ablakot.)

Zsiga: Egyre érdekesebb.

Palkó: Hát most idevigyázz! Menj, lopózkodjál ki az udvarról, szaladj le a Poprádhoz, a malom alá, a fűzesbe. Gergő mindjárt odacsódfíti a barátaimat, Laki Gyurkát, Scholtz Bencét, Mudrán Janit, Haligovszky Ferit. Mondd nekik, hogy én küldtelek. Mondd, hogy vajdai parancsot hoztál. De így mondd, el ne felejtöd, különben nem engedelmeskednek. Gyülekező félóra múlva a felső malomnál. Jani addig lopja ki az apja szekerét! Avval legyen ott! Én nem bánom, hogy csinálja, de ha kedves a becsülete, a kocsi ott legyen egy órán belül. Ló nem kell. Azt én hozok Szirmayéktól. Az apám méneséből valók! Gyurka vegyen maga mellé két embert, lopózzon be velük a kocsmába és lopjon el a katonáktól, akik ott isznak, két köpenyeg, meg két süveget! Már biztosan részegek lesznek. De meg ne lásák őket, mert letöröm a derekukat. Köpönyeggel, süveggel ott legyenek egy óra múlva! Akkora én is ott leszek. A többit meghallják akkor.

Zsiga: De hát mit akarsz? Megbolondultál?

Palkó: Egy szót se kérdezz és egy percet se vesztegess. Nem érek rá, gyerünk. — (Balra kisetnek.)

Nyolcadik jelenet

Rákóczi, P. Bernát, később P. Mihály

P. Bernát: (Rákóczival jön jobbról) Hát makacs egy fiú az én Ádámom! Nem volt könnyű dolog lefektetni.

Rákóczi: (mosolyogva) Szerencsére még él benne a régi tanára iránti engedelmisség.

P. Bernát: Alig állt a lábán, olyan fáradt.

Rákóczi: Hiszen valóságos gyerek még.

P. Bernát: Strázsamester uram jobban bírja a fáradtságot.

Rákóczi: Én hál' Istennek, jobban.

P. Bernát: Nyilván jobban hozzá van szokva a fátalmakhoz. Ámbár (erősen nézi) valami nagyon régen kegyelmed se hordhatja a császár ruháját.

Rákóczi: Hát... az igazat megvallva, nem valami nagyon régen.

P. Bernát: A beszédjéből látom, hogy magyar ember.

Rákóczi: Sárosból való vagyok.

- P. Bernát:** (rövid hallgatás után) Gondoltam.
- P. Mihály:** (74 éves, fúrge öreg, lelkendezve jön balról) Páter Bernát, Páter Bernát! Az Istenért, hol bujkál? Már az egész házat tüvé tesztem maga után!
- P. Bernát:** Itt vagyok a vendégeinkkel... Valami baj van?
- P. Mihály:** Még egyelőre nem tudom, hogy mi, de valami biztosan van. Annyi a katona a városban! Én megérezem az illet.
- P. Bernát:** (összeráncolja homlokát) A kollégium körül is?
- P. Mihály:** Éppen úgy kezdődik, mint tizenöt éve a bélai csata után, mikor a lengyelek, akik Thökölyt üldözték, megszállták a kollégiumot.
- P. Bernát:** (ijedten) A kolostort is?
- P. Mihály:** Itt álltak az ágyúk az udvaron. Még a lublói sztároszta¹⁰ is azt üzen- te, hogy meneküljünk. Szerencse, hogy közben Schulz tábornok elfoglalta Késmárkot, Szepeszt, hogy visszajöhettünk. Bizony egy fabatkát sem adtam már az életünkért.
- P. Bernát:** No, de most más világ van!
- Rákóczi:** (sóhajt) Hol van már Thököly!
- P. Mihály:** Hol? Törökországban. Sose lehet tudni, amilyen nyughatatlan egy ember az! De hát most nem ő a veszedelem, hanem a fia.
- P. Bernát:** A fia?
- Rákóczi:** Tudtommal a fejedelemnek nincs fia.
- P. Mihály:** Ej, hát, a mostoha fia! Rákóczi Ferkó! Hallotta tán, kedves Páter, hogy megszökött? Isten tudja, merre lappang. Nem csodálkoznám, ha egy- szer csak valahol errefelé bukkanna fel.
- P. Bernát:** (csendesen) Azon én sem csodálkoznám. — (Kis csend.)
- Rákóczi:** De hát mi félnivalója van kegyelmednek?... mi félnivalójuk van a kegyes atyáknak a fiatal Rákóczitól?
- P. Mihály:** Hogy mi félnivalónk van? Édes öcsém, én öreg ember vagyok és historikus, sokat megértem. Hogy mit szenvedtünk mink Thököly uramtól, meg az ő kegyetlen kurucaitól. Hetvennyolcban, mikor Bajmócot ostromol- ták, Privigyét gyűjtötták föl. Nyolcvanegyben Kincel pátert harmadmagá- val hurcoltatta el Breznóbányáról Madách Péter, hetekig gyöttrődtek, míg hazavergődtek. Óh, én sokat tudnék beszélni!
- P. Bernát:** Úgy tudom, hogy hetvenkilencben Thököly fejedelem oltalomlevelet adott a piaristáknak. Ha Kincelék a fejedelem elé jutnak, nem lett volna bántódásunk.
- P. Mihály:** Most is megvan írásaim közt szegény Kincel váltságdíj kérő levele. Szegény, azt írta a neve alá latinul, hogy meg ne értsék a pogányok: Frum.sum.: Frumentum sum Dei — mint Antiochiai Szent Ignác, mikor az oroszlanok elé hurcolták. Az Isten gabonája vagyok, a vadállatok fogai örölnék meg, így lesz belőlem tiszta kenyér. Különben majd odaadom ke- gyelmednek a históriámat, megolvashatja maga, milyen pusztulást hoztak ránk a thököliánusok. Hát ettől félek én, hogy meg talál újulni, ha még egyszer kurucvilág találna lenni. Mert az eretnekek gyűlölik a katolikuso- kat. Pláne papot, barátot...
- P. Bernát:** Rákóczi Ferenc nem eretnek. Igaz hite, jámborsága mindenki előtt ösmeretes.
- P. Mihály:** Ej, az erdélyi Rákócziak vére van benne. Nagy kálvinistáké. Ki bízhat az ilyenben?
- P. Bernát:** De a Báthoriaké is, kegyes Zsófia nagyasszonyé, nagy jámbor István királyé.
- Rákóczi:** (csendesen) Ha szabad egy szót szólnom nekem is ilyen tudós társaság- ban: az ifjú Rákóczi ősei közt van az a Zrínyi Miklós is, akit minden confessiójú magyar vezérének ismert. Attól származik az a nagy szó: Bár- csak volna tízezer jó katolikus vitézem, meg tízezer újhítú vitézem, de ki- verném velük a törököt.
- P. Mihály:** Jól van nó! Most már nincsen török, aki ellen össze kell fogni.
- P. Bernát:** (csendesen) Azért... talán... még most is van kiverni való, aki ellen össze kell fogni.

(Szünet)

Rákóczi: (csendesen) Kegyelmed hová való, Páter?

P. Mihály: Itt születtem Podolinban, itt is töltöttem el az egész hosszú életet.

Rákóczi: Szóval, lengyel kegyelmed? Nem csodálkozom, hogy nem érti meg a magyarok dolgát. Kegyelmednek Thököly Imre csak luteránusok vezére. Mi nekünk... még más is.

P. Mihály: (hevesen) Hát először is nem vagyok lengyel. Podolin se lengyel, azért, hogy most Lubomirszki herceg parancsol benne. Podolin Szepesség, nekem meg Michael Krausz a becsületes nevem, német ember vagyok. Thököly pedig énnekem is több, mint luteránusok vezére: lázadó, országháborító, törökvezető, Sátán cimborája.

Rákóczi: (rövid szünet után) Egyszóval, attól fél kegyelmed, hogy a fiatal Rákócziból is az lesz?

P. Mihály: Attól hát.

Rákóczi: Akkor hát nem örül kegyelmed annak, hogy a herceg el tudott szabadulni?

P. Mihály: (dörmögve) Hát ha megint az lesz belőle, hogy lángba borul az ország.

P. Bernát: Szóval, kegyelmed inkább azt a sorsot szánta volna neki, ami Zrínyi Pétert, Frangepánt érte? Hiszen pártütés vádjával fogták el. Tiszta sor, mi várt volna rá.

P. Mihály: (dörmögve) Hát azt már nem. Isten látja lelkemet...

P. Bernát: (félbeszakítja) Ha tudná kegyelmed, merre bujdosik, hát nyilván föl adná a pártütőt.

P. Mihály: (szörnyülködve) De Páter! Hogy gondolhat ilyet?

Rákóczi: (mosolyogva) Hát ha német kegyelmed?

P. Mihály: Ej, mit? Piarista vagyok... De mi csak fecsegünk itt, odakint meg, Isten tudja, mi történik. Fölmegyek a toronyba, szétnézek egy kicsit. (Jobbra el).

Kilencedik jelenet

Rákóczi, P. Bernát

Rákóczi: (Rövid hallgatás után a páterhez lép és vállára teszi a kezét.) Kegyelmed is olyan nagyon fél a fiatal Rákóczitól?

P. Bernát: Magyar ember vagyok, nagyságos uram.

Rákóczi: A neve?

P. Bernát: Magyar ember vagyok, nagyságos uram.

Rákóczi: De a többiek? Itt most is, mint Ádám diák-korában... a többség lengyel, tót, német.

P. Bernát: Jótállok róluk, nagyságos uram.

Rákóczi: Hogyan jött rá, hogy ki vagyok?

P. Bernát: Megéreztem az első pillanattól. Ádámnak nem áll a hazugság és... nem ruha teszi a fejedelmet.

Rákóczi: Tisztában van vele kegyelmed, hogy milyen veszedelemben forognak valamennyien? Ha elfognak, a lengyel király kénytelen lesz kiadni a császárnak. Ez beláthatatlan következményekkel járhat a kollégiumra, az egész rendre, főleg a magyarországi házakra. Jól meggondolták?

P. Bernát: Magyarok vagyunk, nagyságos uram.

Rákóczi: Köszönöm, páter.

Lassan sötétedni kezd.

(A kályhához megy és leül a padra. Maga elé.) Köszönöm páter... Nem is tudja, mit adott nekem. Ez a nap... ez a podolini este... mintha vízváltásztó volna az életemben... Persze... nem most kezdődött. Már az elfogatás... a börtön. Éppen elég időm volt elmélkedni. De tudja Isten, még ott sem láttam igazi valójában a dolgot... az életemet... a hivatásomat. Túlságosan sokáig voltam távol a hazánktól... Túlságosan megtanultam a gondtalan nagyúrletet. Istenem, mindenem megvolt, amit test és lélek kívánhat. Ami hiányzott, most látom csak, mi minden hiányzott! — azt

észre se vettem, nem éreztem híját. Éltem. Boldogan és könnyen. Akkor jött Miklós... Bercsényi. Az ő zsarátnok szavaira kezdtem el gondolkozni... Kezdem megsejteni, hogy a név, a vér, a vagyon, a tehetség kötelez. Felelősség — ezt a szót nem ismertem addig, erre ő tanított meg. De... nem voltam igazán jó tanuló. Elkezdtem játszani a gondolattal... nemzet, szabadság, felkelés, ősök öröksége. Csak úgy játszottam, velem, mint a kisgyermek, amikor katonásdit játszik. — Pedig tűzzel játszottam, megégettem, mielőtt ráébredtem volna, mi az, amit elindítottam. Longueval elárult, elfogtak. El tudja gondolni, mit éreztem, mikor rám törtek... éjjel, a fiatal feleségem betegágya mellett! Aztán elhurcoltak. Bezártak... abba a szobába, ahonnan nagyatyámat vérpadra hurcolták. Akkor ébredtem rá, hogy komoly dolog ez, ami történik velem és ami vár réám... ami rám várna... amit tennem kellene. Elmélkedtem. Péter Sagel, a bécsújhelyi jezsuita rektor bejárt hozzám. A feleségemmel is leveleztem. (Elmosolyodik.) Tudja, hogyan? A kutyám nyakörve alatt csempészték ki-be a leveleket. De még akkor is olyan volt nekem az egész, mintha csak álmodnám. Nem tudtam elhinni, hogy megölhetnek, hiszen nem éreztem magam bűnösnek. Amit tettem, csak úgy félig tettem, magam sem vettem egészen komolyan. Lehetetlen, hogy az Úristen halállal büntessen érte... Aztán a kihallgatások során rájöttem, hogy mégis komoly a dolog. Rájöttem, hogy a császár nem fog habozni kivégeztetni. Egy világ omlott össze bennem. De akkor már nem értem rá gondolkozni. Gyorsan jöttek a dolgok egymásután. Mintha minden jó ember összefogott volna a megszabadításomra. Az az áldott asszony, a feleségem, mindenhová elért a szeretetével. A jezsuiták megsegítettek, egy ismeretlen ember, akinek senkije se voltam, Lehmann¹¹ kapitány, föláldozta magát értem. Ádám velem jött, kockára tette értem fiatal életét. Azután jött a menekülés, vad, lázas iram, zivatáros éjszakák, a Fertő ingoványai, a szélvész Duna, rettegés, bújkálás, már-már kétségbeesés, és most itt vagyok, a meleg tűz mellett, jó barátok közt.

P. Bernát: Itthon van nagyságod.

Rákóczi: Igen, éppen ez a nagy dolog benne, hogy itthon vagyok és hogy ezt érzem. Tudja, mit jelent ez nekem, Péter? Az otthont, a hazát, Magyarországot. Akik eddig segítettek, az enyéim voltak. A családom, a barátaim, a lelkiatyám. De itt most, úgy érzem, hogy ebben a félreeső fészekben, ebben a legutolsó magyar végyárban, az otthon, a szülőföld, a magyarság terjeszti fölém védő karját, önti belém szíve melegét. Milyen különös, hogy ezt itt érzem először, a lengyel herceg zálogos földjén, idegen nevű atyák közt.

P. Bernát: Magyar piaristák közt, nagyságos uram.

Rákóczi: Köszönöm, péter, újra és újra köszönöm. Péter, én ebben az órában, most érzem át igazán, hogy ki vagyok és mit kell tennem. Most, ha az Isten elsegít oda, ahová indultam, most már tudom, hogy mit kell tennem.

P. Bernát: Az Isten oda fogja segíteni és vissza is fogja hozni, annyian imádkoznak érte.

Rákóczi: Most már merem remélni a nagyot, a legnagyobbat, hogy megért az ország, hogy követni fog az ország, az egész ország. Hitfeleim is, meg a protestánsok is, talán Erdély is, Magyarország is. Mert most már nem részletdolgokról van szó, hanem az egész országról, a hazáról és a szabadságról.

P. Bernát: Pro patria et libertate.¹² Várjuk a zászlót, nagyságos uram.

Tizedik jelenet

Rákóczi, P. Bernát, P. Mihály, utóbb Roskoványi Zsiga és Terebessy Gergő

P. Mihály: (lihegve jön jobbról) Én nem tudom mi van itt, de fölfordult az egész város. Mindenki megbolondult. Csak úgy nyüzsögnek a fegyveresek a kollégium körül. De mintha megőrültek volna, rohan mind Toporc felé. Valami szekeret kergetnek.

Rákóczi: (felugrik) Ohó!

P. Bernát: Nincs veszedelem. Ha elmennek a katonák, az csak jót jelenthet.

P. Mihály: Csak nem a szökött Rákóczi nyomára bukkantak rá? Ez szörnyű volna!

P. Bernát: Hisszük az Istent, hogy nem.

Roskoványi Zsiga és Terebessy Gergő (10 éves kislány) futva jönnek balról

Egyre sötétedik.

Zsiga: Páter, páter, minden rendben van.

P. Bernát: Mi van rendben?

Zsiga: Palkó, Görgey Palkó mindent elintézett a fiúkkal.

P. Mihály: Mit beszélsz te itt összevissza?

Zsiga: Majd Gergő elmondja, Palkó órá bízta a jelentést.

Gergő: (P. Bernáthoz) Kérem szépen, tessék megmondani: ez a bácsi a strázsamester?

P. Bernát: Ez, fiam. Mi dolgod vele?

Gergő: (Rákóczi elé lép, összevágja a bokáját és katonásan tiszteleg) Vitéz strázsamester úrnak alássan jelentem, hogy minden rendben van, tessék lefeküdni aludni. Azt üzeni Görgey Pál, a mi kapitányunk.

P. Mihály: De most már igazán szeretném tudni, hogy mi történik itt?

Rákóczi: Jól van, kisfiam. De ez a te üzeneted nyilván nem nekem szól, hanem a kapitány úrnak.

Gergő: Palkó azt parancsolta, hogy a strázsamester úrnak jelentsem, a kapitány úrnak majd meg tetszik mondani.

Zsiga: Görgey Palkó elbolondította a katonákat. Láttam, hogy itt leselkednek, gondolta, tenni kell valamit, nehogy baja essék Ádámnak, vagy (meghajlik Rákóczi felé) a strázsamester úrnak. Ő a kapitány, az ő parancsa szentírás. Szereztek egy szekeret, két katonaköpenyeget, süveget, két gyerek felült a kocsira, magára vette a köpenyeget, süveget. Kudrán Jani megsúgta a kocsmában a katonáknak, hogy két dragonyost látott szekéren kimenni a faluból. Hát arra az egész katonaság mind utánuk zúdult. Most kergetik őket.

Gergő: (nevetve) Kergethetik!

P. Mihály: Jaj, Istenem, ha utolériük őket.

Gergő: Azokat ugyan utol nem érik. Görgey lovak. Toporcig meg sem állnak.

Zsiga: Ott meg már elérhetik őket. Az csak nem bűn, hogy Palkó hazament a beteg édesanyjához, s hogy magával vitte a tisztartójuk fiát, meg hogy az úton katonásdit játszanak. Hát azért gyerekek!

P. Bernát: Hát ezt jól csináltátok.

Rákóczi: Ez a Görgey fiú valóságos hadvezér!

P. Bernát: Mire Toporcírról visszavergődik a katonaság, világos nappal lesz! Ad-digra kegyelmetek régen túl lesznek árkon-bokron. Kora reggel a mi szekerünk elviszi kegyelmeteket Gnédzáig, onnan majd ad fogatot a gnédzai pap.

Rákóczi: Indulás előtt még misét is hallgathatunk, ugye?

P. Bernát: Isten nevében.

Rákóczi: Ha az Isten is úgy akarja, erre a napra örök misét alapítok a podolini piaristáknál.

P. Bernát: Úgy legyen. Hanem most aztán igazán megnyugodhatunk mindnyájan.

P. Mihály: Itt az ideje, hogy kitegyünk magunkért és valami rendes vacsorát kerítsünk ennek a két éhes katonának.

P. Bernát: Jöjjön Mihály atya, nézzem le a konyhába. Én majd a pince után látok. Te meg, carissimus, iparkodj az oratóriumba, aligha el nem kezdődött már az esti oráció. Mit csinál nélküled a kórus! (Rákóczihoz) A legjobb hangú noviciusunk.

Rákóczi: Hát ha olyan jó hangú a kis tisztelendő úr, akkor megkérném szépen a főtisztelendő pátereket, hadd maradjon még itt egy kicsit velem, hadd énekeljen egy kicsit nekem. Olyan nagyon tele van a szívem.

P. Bernát: Ahogy parancsolja kegyelmed. Gyerünk. (Gergőhöz) No gyere te is, te nagy legény, már régóta az édesanyádnál volna a helyed.

Gergő: Kérem szépen, hadd maradjak itt én is. Énekelni én is tudok.

Rákóczi: Gyere, gyere, te kis futár.

P. Bernát: Hát nem bánom, majd aztán hazaviszlek. Gyerünk, Páter. (P. Bernát és P. Mihály el balra.)

Közben majdnem besötétedett, csak a nyitott kályha világít.

Zsiga: Elmegyek, hozok valami világosságot.

Rákóczi: Csak maradj, jó lesz így is. Világít a tűz. Így jobban lehet énekelni. (Leül a kályha melletti padra, Gergőt térdére ülteti, Zsiga mellette áll.)
Hát mit tudtok énekelni?

Gergő: Sokat tudunk.

Zsiga: Tessék parancsolni.

Rákóczi: Hát azt a legszebbet tudjátok-e, hogy „Győzhetetlen én köszálom”?

Gergő: Tudjuk bizony.

Rákóczi: Hát azt énekeljük. Még az édesanyámtól tanultam, akit nem láttam már tíz esztendeje... az Isten tudja, él-e még. Ha ezt énekelem, mintha itt volna mellettem. (Belekezd az énekbe, a második sortól előbb bátor-talanul, utóbb egész lélekkel vele énekel a két fiú is.)

*Győzhetetlen én köszálom,
Védelmezőm és kővárom
A keresztfán drága áron,
Oltalmamat tőled várom.*

*Reád bízam ez ügyemet,
Én Jézusom, én lelkemet,
Megepedett bús szívemet,
Szegény árva bús fejemet.*

(Függöny)

Jegyzetek: 1. szintaxista = az egykori gimnázium III. oszt. tanulója. — 2. infimista = elsős gimnazista. — 3. A hívő embert a tudomány ékesíti, az erény pedig megkoronázza. (Dicta salutaria Sancti Patris Josephi Calasancii, Regulae novitiorum) — 4. scabelum eredetileg pad, szék, zsámoly; átvitt értelemben kisebb vizsga, beszámoló. — 5. Zsigmond király ugyanis 1412-ben ezt is elzálogosította a lengyel királynak. — 6. grammatikus = másodikos gimnazista. — 7. Alvarez Emmánuel XVI. századi spanyol jezsuita, nyelvész. Latin nyelvtanát századokon át használták. — 8. A kizárólag férfiakat illetők himnemek legyenek! — 9. Béla = Szepesbéla, az elzálogosított városok egyike. — 10. sztarosza = helytartó, tartományvezető. — 11. Az idősebb Lehmann 1701. decemberében kivégezték. — 12. A hazáért és a szabadságért.

Kórházi reggel

*az éjszaka körei
lassan kitisztulnak
valahol messze
egy ajtó becsapódik*

*halvány fénycsíkokat
nézegetek a falon —
az ablakon túli táj
az árnyaktól még felismerhetetlen*

*órámban lüktet
a lassú ketyegés —
ilyenkor ér véget
a józanság*

*karikák vonalak emlékek
szétfolyt alakjuk
még egyszer beborít —
s az alvás árulásra kényszerít.*

SIMÁNDI ÁGNES